

BAYKAN SEZER'İN METİNLERİNDE ÉMİLE DURKHEIM ELEŞTİRİLERİ

Ayhan VERGİLİ*

Özet

Baykan Sezer, Türk sosyolojisinin üçüncü kuşak sosyologlarından. Yaklaşık otuz yıl İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde görev yapmıştır. Sezer, sosyolojinin Batı'da ortaya çıktığını, Batı egemenliği çerçevesinde olayları değerlendirdiğini belirterek Batı sosyolojisine eleştirel bir yaklaşım sunmuştur. Batı sosyolojisinin tek tipçi ve Batı merkezli izahlarına özellikle karşı çıkan Sezer, sosyolojiye eleştirel bir bakış açısı sunarak yerli bir sosyoloji kurulması gereğine inanmış ve akademik yaşamı boyunca Türk toplumunun sorunlarına çözüm bulabilmek için yerli bir sosyoloji kurmaya çalışmıştır.

Sezer, metinlerinde Batı sosyolojisine ve kurucu sosyologlarına eleştiriler yöneltmiştir. Biz bu yazımızda; Sezer'in sosyoloji anlayışını kısaca izah ettikten sonra, Durkheim'ın tarihe yaklaşım biçimine, dinin menşesine ilişkin görüşlerine, metodolojik yaklaşımına ve sosyolojiyi Batı egemenliğinin temellendirilmesi için kullanmasına yönelik, onun eleştirilerini değerlendireceğiz.

Anahtar Sözcükler: *Baykan Sezer, Emile Durkheim, sosyoloji, din sosyolojisi.*

CRITIQUES OF ÉMILE DURKHEIM IN BAYKAN SEZER'S WRITINGS

Abstract

Baykan Sezer is one of the third-generation Turkish sociologists. For nearly 30 years he worked at the Sociology Department of Istanbul University. He developed a critical approach towards Western sociology, proposing that the discipline emerged in the West and dealt with its subject within the framework of Western supremacy. In particular, he rejected the uniform and West-centered interpretation, defending a critical local perspective towards sociology. He spent his academic life in an effort to find solutions to the problems of Turkish society, and to institute a homegrown sociology.

In his works, Sezer provided a critique of Western sociology and its founding fathers. This essay is an exposition of Sezer's criticism towards Durkheim's approach to history and methodology, his views on the origins of religion, and his use of sociology to bolster Western supremacy. After briefly explaining Sezer's understanding of sociology, we will try to analyze his critique of Durkheim.

Keywords: *Baykan Sezer, Emile Durkheim, sociology, sociology of religion.*

*Dr., Milli Eğitim Müfettişi. İletişim: ayhanvergili@hotmail.com

Giriş

Baykan Sezer (1939-2002) bir sosyolog olarak temsilcisi olduğu biliminin Batı'da ortaya çıkış koşulları ve amacına yönelik eleştirilerle, sosyolojinin eleştirisi ile işe başlamaktadır. Bu yönüyle Türk sosyologları arasında özgün bir konuma sahiptir. Bir bilim insanı olarak üyesi olduğu bilim dalının ortaya çıkış koşullarını ve amacına eleştiri yöneltmiş olması hiç kuşkusuz dikkat çekici bir noktadır. Sezer'in bu yaklaşımının ardındaki neden diğer bilimlerden farklı olarak onun sosyolojiye yüklediği misyondur. Ona göre sosyoloji Batı sömürgeciliğinin sorunlarının aşılması amacıyla kurulmuştur.

Sezer, Batılı sosyologların Batı'nın çıkarlarını önceleyen bir yaklaşımla geliştirdikleri sosyoloji kuramlarının tartışılmadan kabulüne itiraz etmektedir. Özelde Türk toplumunun daha genelde Doğu (sömürülen) toplumlarının, sorunlarının çözümünde sakıncaları olacağı görüşündedir. Türk sosyolojisinin kuruluşundan bu yana özellikle akademik camiada en etkili batılı sosyologlardan birisi Durkheim'dır. Biz yazımızda Sezer'in Batı sosyolojisine yönelik eleştirilerinin bir örneği olarak, Emile Durkheim (1887-1917) sosyolojisi özelinde konuyu değerlendirmeye çalışacağız. Bu bağlamda yazımızda Emile Durkheim örneğinin seçilmiş olması bir tesadüf değildir.

Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı

Baykan Sezer uzun yıllar İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde çalışmalarını sürdürmüş Türk sosyolojisinin üçüncü kuşak temsilcilerindendir. Cezayir Bağımsızlık Savaşı ve Cezayir'in bağımsızlığını kazandığı yıllarda Paris'te bulunmuş olması onun ilgi alanının ve fikirlerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu süreç onun Doğu-Batı çatışması, ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı) tartışmaları ve Sultan Galiyev (1892-1940)'e ilgisinin oluşmasına vesile olmuştur. Yine, Paris yıllarında tarih öncesi çalışmalarıyla bilinen Gordon Childe (1892-1957)'in çalışmalarına ilgi duymuştur. Baykan Sezer'in fikirlerinin oluşmasında Kemal Tahir'in rolü önemlidir. O, Kemal Tahir (1910-1973)'i 20. yüzyılın en önemli Türk romancısı olarak görmektedir. Sezer, fikirlerinin Kemal Tahir'in söylediklerinin sosyolojide söylenmiş biçimi olarak değerlendirilmesinden de her zaman gurur duymuştur (Sezer, 2004: 32-33).

Sezer'in Marxizm'e yaklaşımı Kemal Tahir'in yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir (Yavuz, 1977, 67). Ona göre, Marxizm Batı'nın kendi iç çelişkilerini ve sömürgeci niteliğini anlamamıza yardım etmekte, ancak Türk toplumunun sorunlarını anlamakta yetersiz kalmaktadır (Yazoğlu-Sezer, 1989-1993; Sezer, 1992b).

Sezer'in sosyoloji anlayışı İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün tarihsel mirasıyla metodolojik yaklaşım farklılıklarına rağmen Türkiye'nin çıkarları bağlamında paralellik göstermektedir. Ziya Gökalp (1876-1924)'ın kurduğu sosyoloji kürsüsünde görev yapmaktan gurur duyduğunu sıklıkla dile getiren Sezer, her seferinde, Türkiye'de tarihsel sosyoloji geleneğinin kurucusu ve temsilcisi olan Ziya Gökalp'i her ne kadar Durkheim'ın metodolojisini kullandığı için eleştirse de onun tarihe yönelik çalışmalarının önemini vurgulamıştır. Ona göre, sosyoloji çalışmalarında Türk tarihinin kökenlerine inmeye çalışan Gökalp bu yaklaşımıyla Türk sosyolojisine önemli katkıda bulunmuştur. Çeşitli metinlerinde Ziya Gökalp ve Hilmi Ziya Ülken (1901-1974)'in çalışmalarının önemini vurgulayarak onların çizgisinin takipçisi olduğunu dile getirmiştir (Sezer, 1997a, 9; 1986, 19-26; 1988b, 226-240; 1992a, 5-9; 1997b, 7-9).

İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde Sezer'in bölüm başkanlığı yapmaya başladığı 1982 yılından itibaren farklı bir hareketlilik ve canlılık dikkati çekmeye başlamıştır (Coşkun, 1991, 21-22). 1917'de Ziya Gökalp'in yayınladığı *İçtimaiyat Mecmuası* kısa süren yayını ardından bir daha yayımlanamamıştır. Hilmi Ziya Ülken Sosyoloji Bölüm Başkanı olduğu zaman bir sosyoloji dergisi çıkartmayı düşünmüş, Ziya Gökalp'e bir kadirşinaslık göstererek 1917'de yayımlanan *İçtimaiyat Mecmuası* nı 1. Dizi olarak kabul etmiş ve kendi yayınladığı *Sosyoloji Dergisi*'ni de 2. Dizi olarak yayınlamıştır. *Sosyoloji Dergisi* yaklaşık 20 yıl boyunca yayınına devam etmiştir. Ülken'in 147'likler olayı ile İstanbul Üniversitesi'nden uzaklaştırılmasının ardından birkaç sayı daha yayımlanan derginin yayını 1967'de çıkan 21-22. sayıdan sonra durmuştur. Baykan Sezer'in bölüm başkanlığı döneminde 1989 yılında *Sosyoloji Dergisi* yayın hayatına tekrar başlamıştır. Bu defa da Baykan Sezer aynı kadirşinaslıkla derginin 3. Dizi olarak yayın hayatına başlamasını sağlamıştır. Ziya Gökalp ve Hilmi Ziya Ülken'in takipçisi olan Baykan Sezer bu davranışıyla hem Hilmi Ziya Ülken'e hem de Ziya Gökalp'e karşı kadirşinaslık göstererek tarihsel sosyoloji anlayışının İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde sürdüğünü göstermiştir (Vergili, 2000: 4-6).

Baykan Sezer, bir düşünce akımına bağlılıktan ziyade bir düşüncenin Türk toplumunun çıkarlarına uygunluğunu önemsemiş ve bu nedenle bilginin hangi amaç için kullanılacağı konusunun önemini vurgulamakta ısrarcı olmuştur. Bunu yaparken pragmatik bir yaklaşımdan ziyade kuram-eylem bağlamında kalmaya çalışmıştır (Sezer, 2004: 33).

Sezer, toplumsal olayları diyalektik bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu bağlamda insanlık tarihinde diyalektik en genel biçimde Doğu-Batı çatışması çerçevesinde ele alınmalıdır. Sezer'e göre dünya tarihinde sosyal çatışma ATÜT toplumlarının artık ürün elde etmeleriyle başlamıştır. Ancak, çatışma teorisini sınıf çatışması yerine farklı toplumlar arasında gerçekleşen, özellikle de Doğu-Batı çatışması bağlamında ele almaktadır. Bu bağlamda sömürgeciliği, sömürgeci Batı toplumlarıyla sömürgeciliğe karşı toplumların mücadelesi biçiminde anlamaktadır. Doğu-Batı çatışmasında Türklerin sömürgeciliğe karşı verdikleri mücadeleyi de önemsemektedir.

Sosyoloji, Sezer'e göre, Batı'da belli koşulların ve kaygıların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Batı'nın söz konusu dönemdeki kaygıları sosyolojik kavramların ve sosyoloji düşüncesinin şekillenmesine de tesir etmiştir. Sezer'e göre, Batı daima kendi içindeki sorunlara öncelik tanımış, dünya egemenliğini elinde tutan toplum olmanın verdiği özgüvenle toplum tanımında kendi toplumsal özelliklerini referans olarak almış, bu suretle mutlak toplum kavramını kendisiyle özdeşleştirmiş, dünya egemenliğini sürdürebilmek için de kendi dışındaki toplumlara kendi toplum modelini modernleşme ve çağdaşlaşma adına dayatmıştır. Böylece tüm toplumların kendisine benzeyen tek modele dönüşmesini önermiştir. Sezer'e göre, Batı sosyolojisinin bu sınırlı ve maksatlı yaklaşımı toplumların tarihsel serüvenlerinden kopuk soyut izahlar içermektedir. Bu nedenle her toplum kendi sorunlarını ve çözümlerini toplumlar arası ilişkilerde aldığı rol ve bu ilişkinin düzeyinde ele almalıdır (Sezer, 2004, 34; Sezer, 1989: 1-96; Sezer, 1998a: 16-59; Sezer, 1997a).

Sezer, Batı'nın önerdiği toplum modelini tek ve mümkün model olarak kabul etmez. Geleceğe ilişkin Türk toplumunun da rolü ve söyleyeceği sözü vardır. Türk sosyolojisi de bu rolü ve geleceğe yönelik sözü sahiplenmeli, kendi özelliğini ve kişiliğini bulmalıdır. Türk toplumu tarihte toplumlar arası ilişkilerde önemli rol oynamıştır. Bu bakımdan

Osmanlı İmparatorluğu'nun tecrübesi ve birikimi önemlidir. Bu birikim ve tecrübeye Türk düşünce geleneğinin iyi analiz edilmesi sayesinde nüfuz edileceğini düşünmektedir (Sezer, 1988a; 2004, 34). Sezer'e göre, Türkiye'nin bulunduğu coğrafyanın özel bir misyonu bulunmaktadır. Bu misyonun doğurduğu rolü Türk devletinin ve toplumunun taşıması gerektiğini, bu rolden devletin ve toplumun vazgeçmesinin mümkün olmadığını, Türk devletinin ve toplumunun ancak bu misyonun gereğini üstlendiğinde sorunlarını aşacağını savunmaktadır (Sezer, 1988a; 1998b: 21-49; 2000: 3-7).

Sezer'e göre, siyaset bilimi sosyolojinin uygulama alanıdır. Siyasi sorumluluk olmadan sosyolojik uygulamalara girilmemelidir. Bunun için de öncelikle doğru bilgiye sahip olmak gerekmektedir. Ancak o, doğru bilgiyle de yanlış işlerin yapılabileceğinin unutulmaması gerektiğini özellikle hatırlatır. Bu bağlamda uygulamalı sosyoloji ve alan araştırmaları çalışmalarında, araştırmayı yapan kişi ya da kuruluşun bu bilgileri hangi amaç için kullanacakları önem arz etmektedir. Sezer, Türkiye'de yürütülen alan araştırmalarının bu tür kaygılardan uzak olmasını sık sık eleştirmiştir (Sezer, 2004: 34).

Sezer, sosyolojinin konusu ve metodu bakımından pozitif bir bilim olduğunu savunmakla birlikte, sosyal bilimlerde nesnellüğün doğa bilimlerinden farklılığına da dikkat çekmiştir. Sezer, toplumsal birikimin, ait olduğu toplumların olgularına bağlı kalınmak koşuluyla, pozitifliğin yakalanabileceğini, bu suretle evrensel bir bilim olabileceğini savunur. Bu bakımdan Batı sosyolojisinin kendi kriterleriyle kendi dışındaki toplumları da açıklayabileceği ve sorunlarını çözebileceği yaklaşımını hem tartışmaya açmakta hem de eleştirmektedir. Batı sosyolojisinin bilimselliği göz ardı eden yaklaşımına karşılık, Sezer alternatif bir Doğu (Türk) sosyolojisi oluşturulması gerektiğini savunmaktadır. Onun eleştirel yaklaşımına kaynaklık eden temel önerme, *sosyolojinin her toplumun içinde bulunduğu koşulların ürünü olarak anlaşılması ve açıklanması gerektiğidir* (Sezer, 1985).

Baykan Sezer'in sosyolojik yaklaşımını şöyle özetleyebiliriz: İlk yayınlarında *Asya Tipi Üretim Tarzı* ve onunla ilgili değerlendirmelerini ortaya koymuş ve bu konuda sosyolojik tezler üretmiş olmasına rağmen belli bir dönemden sonra *Asya Tipi Üretim Tarzı* kavramından uzaklaştığı

dikkat çekmektedir. Sonraki yıllarda “Toplum ve Din”, “Doğu-Batı” konularına yoğunlaşmış ve Türk sosyolojisinde önemli etkileri olan Ziya Gökalp ve Hilmi Ziya Ülken çizgisinde akademik düzeyde çalışmalarını yürütmüştür. Sosyolojinin, Batı ve Doğu’daki kaynaklarının ayrı olduğu konusu üzerinde durmuş, Batı’da sosyolojinin sömürgecilik siyasetiyle beraber geliştiğine dikkat çekmiştir. Toplumlar arası ilişkilerin önemine vurgu yaparak Türkiye’nin toplumsal sorunlarına Batı’nın sömürgeci yaklaşımlarından bağımsız, Türk toplumlunun çıkarlarını önceleyen bir yaklaşımla sosyolojiye yönelmiştir.

Baykan Sezer’de Durkheim Eleştirileri

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Türkiye’de sosyolojinin bilim olarak ortaya çıkışından kısa süre sonra sosyoloji çalışmalarına Batılı kurucu sosyologlardan Le Play (1806-1882) etkisinde Prens Sabahattin’in (1879-1948), Herbert Spencer (1820-1903) etkisinde Ahmet Şuayip’in (1876-1910) ve Durkheim etkisinde Ziya Gökalp’in çalışmalarıyla başlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Kürsüsü’nde özellikle Ziya Gökalp vasıtasıyla Durkheim tesiri Cumhuriyet’in ilanından sonra da devam etmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısında Durkheim’in Türk sosyolojisi üzerindeki tesiri azalmakla birlikte fikirleri tartışılmaya devam etmiştir (Kazancıgil-Vergili, 2011: 115-117). Baykan Sezer de Durkheim’in görüşlerine yönelik bazı eleştiriler getirmiştir. Bu eleştirilerden önce Durkheim’in sosyoloji metoduna ilişkin kısaca bilgi vermek gerekirse;

Durkheim, “*Sosyolojik Metodun Kuralları*”, adlı eserinin giriş bölümünde, Auguste Comte (1798-1857)’un ortaya koyduğu yaklaşımdan sonra toplumsal olguların incelenmesine esas olacak metot konusunda yeterli gayretin ortaya konmadığını ve toplumsal fenomenlerin doğasına daha uygun bir metoda ihtiyaç duyulduğunu, bu nedenle kitabında bu gereksinimi karşılamak için konuyu bir bütünlük içinde ortaya koymaya ve tartışmaya açtığını belirtmektedir (Durkheim, 1985: 23-24).

Durkheim, eserinin sonunda geliştirdiği metodun karakterlerini üç başlıkta özetlemektedir. İlk olarak; sosyoloji, felsefenin bünyesinden bağımsızlığını kazandığı için, sosyologların felsefi bir sisteme dayanma alışkanlığını muhafaza ettiğini belirterek, onların her türlü felsefeden uzakta pür sosyoloji yapmaları gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, sosyoloji, determinizmi

olduğu kadar özgürlüğü de teyit edemeyeceğinden “*nedensellik ilkesi*” ile toplumsal fenomenleri incelemelidir. Böylece sosyolog, filozoftan farklı olarak toplumsal olguları evrenin diğer olgularıyla en çok benzeştiği yönden ele almak imkânına sahip olacaktır (Durkheim, 1985: 203).

Durkheim, “.. *sosyoloji, bu sözcüklere verilen amiyane anlamda ne individualist, ne komünist, ne de sosyalist olamaz. İlke olarak, olguları ifade etmeye değil de doğrudan doğruya reforme etmeye yönelik olan bu teorilere bilimsel hiçbir değer atfetmeyecek olan sosyoloji, onları dikkate bile almayacaktır.*” (Durkheim, 1985: 205) şeklinde açıklama yaparak sosyolojik metodun pratik doktrinler karşısında da bağımsız olması gerektiğini ileri sürmektedir.

Durkheim ikinci olarak, kullandığı metodun objektif olduğu görüşündedir. O, sosyolojinin uğraş alanı olan varlığın olgulardan/şeylerden oluştuğu fikrindedir. Ona göre, sosyoloji somut varlık alanına ait toplumsal olguları incelediğinden, varlığın bilgisinin deneyle ortaya çıkarılabileceği görüşündedir. Bu bağlamda deneyi de objektif bir araç olarak görmektedir (Durkheim, 1985: 207).

Durkheim, sosyolojinin başka hiçbir bilimin eklentisi olmadığını, kendi başına otonom bir bilim olduğunu, bu nedenle de bir toplumsal olgunun ancak başka bir toplumsal olguyla açıklanabileceği düşüncesinden hareketle, kurduğu metodun üçüncü unsurunun “*sosyolojik olmak*” olduğunu belirtir (Durkheim, 1985, 207-208).

“*Sosyoloji başlı başına ayrı ve otonom bir bilimdir ve toplumsal realiteye özgü olan şey hakkındaki duygu sosyolog için öylesine zorunludur ki, onu toplumsal olguların kavranmasına hazırlayacak biricik şey, özellikle sosyolojik bir kültürdür.*” (Durkheim, 1985: 208).

Kısaca temel metodolojik yaklaşımını özetlediğimiz Durkheim’a yönelik Sezer’in yönelttiği eleştirileri temelde dört başlıkta özetleyebiliriz; (1) Tarihten kopuk bir sosyoloji anlayışının savunucusu olması, (2) Dinin temellerini izahta antropolojik bir yaklaşımla tüm dinlerin menşeinin aynı olduğu fikri, (3) Sosyolojiyi Batı egemenliğinin aracı olarak kabullenmiş olması, (4) Sosyoloji metodunda nedensellik ilkesine ve deneye bağlanmış olmasıdır.

Sezer, Batı sosyolojisinde Durkheim'in önemini onun Karl Marx (1818-1883) karşısındaki konumlandırılmasına bağlamaktadır. Aslında Sezer'e göre Marx'ın da diğer Batılı sosyologlardan farkı yoktur. Çünkü, Marx, Batı'ya eleştiriler yöneltmekle birlikte sorunların çözümünü yine Batı içinde görmüştür. Ancak, Marx bu sorunların çözümünde Batı'ya önemli görevler yüklemiştir. Diğer Batılı sosyologlardan farklı olarak Marx, Batı'daki açmazın ve sorunların çözümü için büyük bir düzen değişikliğine ihtiyaç gördüğünden Batı tarafından maceraperest olarak görülmüştür. Sezer'e göre, Batı dünyada önemli bir üstünlük elde ettiği bir dönemde sonu belli olmayan bir serüvene girmeyi göze alamadığından Durkheim'ı, Marx'ın alternatifini olarak gördüğünden Durkheim sosyolojisi önem kazanmıştır (Vergili, 2000: 52-58).

Sezer, Durkheim sosyolojisinin anlaşılmasında onun hayat hikâyesinin önemli olduğunu düşünmektedir. Ona göre, Durkheim Fransız çıkarlarını korumaya çalışan Yahudi menşeli bir sosyologdur. Sezer, Durkheim için "*Kendi tutumuna, tutkularından uzak, daha bilimsel görüntülü bir doğrulama araması kaçınılmaz olmuştur.*" (Sezer, 1985: 93) diyerek Durkheim'in iç çelişkisini izah etmek suretiyle "birey-toplum" ilişkisini sosyolojinin kapsamında ilk ele alan sosyologlardan biri olarak Fransız toplumunun sorunlarının yanı sıra kendi kişisel sorunlarını da bu kavramsallaştırma çerçevesinde çözümlemeye çalıştığını, bu sebeple Durkheim'in, tarihin önemsizliğini savunan bir yaklaşımı tercih ettiğini belirtmektedir. Yine, Durkheim'in dinin menşesini sosyolojik olarak izaha girişmesini de dini bağlılığı ve etnik kökeni nedeniyle Batı ve Fransız yandaşlığının kuşkuyla karşılanabileceği endişesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Bu sebeple Durkheim dini inanç ve kökenlerin tek kaynaklı olduğunu kanıtlamayı kendisi için özel bir zorunluluk olarak görmüştür (Sezer, 1985: 97).

Sezer'e göre Durkheim dinin tek menşei olarak ilkel toplumlarda insanın kendisini çevreleyen fiziki doğayla olan ilişkilerini görmektedir (Sezer, 1981: 35). Durkheim'in dinin menşesine ilişkin görüşlerini Sezer, şu ifadelerle eleştirmektedir:

"Dinde doğaüstü güç düşüncesi de yine insanın yaşayışını teşkil eden ilişkilerde insanın bilgi ve etkisini aşan durumların sonucu gelişmiştir. Bu belli dış koşulların sonucudur. Bu düşüncüyü dinin özüyü açıklamak yanlış olabileceği gibi din olayını da yalnızca bu düşünceye bağlamak konuyu gerçek boyutlarıyla anlamamızı köstekleyecektir." (Sezer, 1981: 38)

Bu değerlendirmeyeyle Durkheim'ın dinin menşesine ilişkin antropolojik açıklamalarına eleştiri getirmektedir. Sezer, dinin metafizik yönünün önemli olduğu, ancak dinin menşesini sadece metafizik boyutuyla izah etmenin yetersiz olacağı görüşündedir. Sezer, özellikle evrensel dinlerin ortaya çıkışında Doğu-Batı çatışmasının önemli bir rol oynadığını düşünmektedir. O, Durkheim'ın antropolojik din anlayışının aksine semavi dinlerin medeniyetlerin akışına yön verdiğini düşünmektedir.

“Hıristiyanlık, kısır yarınlar vaat edip bir yanağına vurana öbür yanağını da uzatmayı salık vermektedir. Roma, tokadı yiyen kendisi olmayınca Hıristiyanlığı elbet resmi devlet dini olarak kabul edecekti. Yine Roma kabul edince Doğu da, elbet Hıristiyanlığı yüzüstü bırakacak ve kendi öz peygamberini bulacaktı. Batı'nın önerdiği kitaba koşullar yeniden elverince Barabbas diniyle karşılık verecektir. Göze göz, dişe diş bir kavga; Doğu'nun Batı'ya karşı başarıyla yürütebileceğı cihad başlayacaktır. Bu yeni koşullarda Doğu, kendisini İslamiyet'le tanımlayacaktır.” (Sezer, 1981: 119-120).

Sezer'in bu tespitlerinden anlaşıldığı üzere Hıristiyanlık doğduğu coğrafyada ve sosyal çevrede kök salıp gelişememiş, Doğu-Batı çatışmasındaki yerini İslamiyet'e bırakmıştır.

Doğu-Batı çatışması bağlamında Sezer'in İslam ve Hıristiyanlığa ilişkin yaptığı açıklamalar bize din konusunu sosyolojik olarak nasıl anladığına ilişkin önemli bilgiler vermektedir. Sezer, Hıristiyanlığı Yahudiliğın devamı olarak görmektedir. Hz. İsa ilk olarak Batı (Roma) zulmüne karşı direnen Doğulu bir lider olarak çıkmasına rağmen, Hıristiyanlığın zaman içinde çıkış amacı dışında bir sonuca ulaştığını belirterek, asıl amacından ve rolünden uzaklaştığını, dolayısıyla Doğu'nun sorunlarına çözüm için yeni bir inanç sistemine ihtiyaç duyulduğunu, bu dinin de İslamiyet olduğunu belirtmektedir (Sezer, 1981: 143).

Bize göre de İslamiyet VII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce Arap Yarımadasında hâkimiyet kurmuş, ardından kısa sürede Orta Doğu, Kuzey Afrika (Mısır), İran coğrafyası ve ardından Orta Asya'ya ulaşmıştır. Orta Asya'ya ulaştığında göçebe ve savaşçı bir toplum olan Türklerle temas eden İslam bir süre sonra bu toplum tarafından benimsenmiştir. Türklerin İslam'ı benimsemesi sıradan bir olay değildir. Müslüman olan Türkler Doğu-Batı çatışmasında önemli görevler üstlenmişlerdir. İslam'ın

evrensel dünya görüşünü benimseyen Türkler Batı'yla girilen ilişkide, Anadolu'da ön safta görev almışlardır. İslamiyet Orta Asya'dan gelen göçebe Türkler sayesinde Batı'ya karşı Doğu'nun başkaldırısında önemli rol üstlenmiştir. Türkler, İslamiyet'le birlikte Doğu toplumlarının Batı karşısında üstünlük kazanmasına yardımcı olmuştur. Türklerin özellikle Doğu-Batı çatışmasının en somut olayı Haçlı Seferleri sırasında üstlendiği başarılı rol onların dünya siyasetindeki etkinliğini sağlamıştır.¹ Türklerin bu üstünlüğü Osmanlı İmparatorluğunun 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yıkılmasıyla son bulurken, Batı da Doğu karşısındaki mutlak galibiyetini ilan etmiştir. Sezer'inde tespit ettiği gibi Türkler Müslümanlaştıktan sonra yaklaşık bin yıl boyunca İslam medeniyeti içerisinde Doğu'nun Batı'ya karşı savunuculuğunu başarıyla yürütmüştür.

Sezer'in Doğu-Batı çatışması temelli İslam ve Hıristiyanlık değerlendirmesi dikkate alındığında Durkheim'ın metafizik temelli antropolojik din anlayışıyla örtüşmesi mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda Sezer'e göre din sadece bireylerin doğa karşısındaki izah edilemeyen metafizik sorularına cevap veren bir olgu değil, aynı zamanda toplumlar arası ilişkilerde rol oynayan tarihi, siyasi ve sosyolojik bir olgudur.

Sezer'in, Durkheim metodolojisiyle sosyolojik çalışmalar yapan Ziya Gökalp'e yönelttiği eleştiriler dikkate alındığında, onun doğrudan Durkheim'e yönelttiği eleştiriler daha da somutlaşmaktadır. Sezer, Ziya Gökalp'in Durkheim'cı tarih anlayışı ile konuya yönelmesinden dolayı Orta Asya Türk tarihine ilişkin yaptığı tespitleri yetersiz bulmaktadır. Sezer'e göre Gökalp Türk kültürünün temellerini ararken Osmanlı'yı inkâra dayalı bir yaklaşım sunmaktadır. Öyle ki Doğu-Batı çatışmasında Türklerin tarihsel süreç içerisindeki konumunu anlamaktan bizi uzaklaştırmaktadır. Her şeye rağmen Gökalp'in toplumsal sorunların çözümünü tarihsel nedenlerde aramasını Türk sosyolojisi için yol gösterici bulmaktadır. Bu bağlamda Gökalp'in tarihe yönelmiş olmasını önemsemekte, ancak tarihe nasıl bakılması gerektiği konusunda metodolojik olarak Gökalp'ten, dolayısıyla Durkheim'den ayrılarak, bu sorunun Türk sosyolojisi içinde tartışılması gerektiğini düşünmektedir (Sezer, 1988a: 123).

¹ "Papa II. Pius'un çabalarına karşın Türklerin Hıristiyanlığı kabul etmemeleri; siyasi ve dini sahada büyük ölçüde bir çatışma niteliğinde olan haçlı seferinde İslam davasına katkıda bulunmaları, Batı Hıristiyanlarını hiç de sevindirmemiştir." Bkz. Sonyel, Salahi, "Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğunu Parçalama Çabalarında Hıristiyan Azınlığın Rolü", *Belleken*, Cilt: XLIX, Sayı: 195, TTK, 1985, s. 647- 657.

Sezer'in Gökalp'i eleştirdiği açığa Peyami Safa (1899-1961) farklı bir değerlendirme sunmaktadır. Peyami Safa'ya göre, Durkheim'in sosyolojisi olmasaydı da Ziya Gökalp'in *Türk tarihine ve Türk diline ait tespitleri doğruluklarından hiçbir değer kaybetmeyecekti*. Durkheim'in sosyolojisi Gökalp'e *Türk dilinin ve tarihinin hakikatlerine sosyolojinin metoduyla izah imkânı ve ideolojisine bilimsel bir doktrin mahiyeti kazandırmıştır*. Peyami Safa, Gökalp'in *Türk tarihine ilişkin çalışmalarını önemsemekte*, Durkheim sosyolojisini ise sadece bir araç olarak görmektedir (Safa, 1942: 4). Sezer ise, Durkheim'in kullandığı nedensellik ilkesine dayalı metodun, toplumların tarih içerisinde oynadıkları rolü göz ardı etmeye sebep olduğu görüşündedir (Sezer, 1988b: 240). Bu bakımdan Sezer, Gökalp'in Durkheim'in Avustralya yerlilerini incelemek üzere uyguladığı metodun Orta Asya Türk tarihini izahta kullanmasını yetersiz görmekte birlikte (Sezer, 1988a: 123). Gökalp'in Türk toplumun çıkarlarını gözetken tutumu ve yaklaşımından dolayı bu çalışmaları önemsemektedir.

Sezer, Durkheim'in metodolojisine yönelik eleştiriler de yöneltmektedir.

Sezer, Durkheim'in “*toplumsal gerçeğin toplumsal bilinçle kavranabileceği*” şeklindeki yaklaşımına karşı çıkmaktadır. Sezer'e göre Durkheim'in bu yaklaşımı hem toplum gerçeğini toplumların tarihsel serüveninden bağımsız ve üstün kabul edilmesini, hem de toplumsal bilinci kişilerin bilinçlerinden bağımsız kabullenmeyi zorunlu kılmaktadır (Sezer, 1985: 97-98). Bu bağlamda Durkheim tarafından geliştirilen “İşbölümü” ve “Toplumsal Bilinç”² kavramlarına yönelttiği eleştiriler dikkate değerdir. Sezer'e göre “İşbölümü” ve “Toplumsal Bilinç” kavramları toplumları izah etmek için yeterli değildir. Çünkü bu kavramlar bir toplumu tarihi geçmişinden kopartarak çözümlenmeye ve anlamaya itmektedir. Sezer, Durkheim'in “İşbölümü” ve “Toplumsal Bilinç” kavramlarını Batı'nın toplumsal iç çelişkilerinin sonucu olan sınıf çelişkisini, tarihi maddeciliğin öngördüğü toplumsal çatışmayı, önlemek amacıyla geliştirdiğini düşünmektedir. Ona göre, Durkheim geliştirdiği bu kavramlarla sanayileşme evresindeki Batı toplumuna “İşbölümü” kavramıyla toplumsal hiyerarşide

² Pozitivist ve nedensellik ilkelerine bağlı olan Durkheim, ‘Toplumsal bilinç’ kavramını tarihsel maddeciliğin sınıf çelişkilerine karşı kullanmıştır. “Toplumsal İşbölümü” kavramıyla da sanayileşme neticesinde Batı'da ortaya çıkan çatışmacı topluma yeni bir ahlak anlayış verecek ilkeleri ortaya koymaya çalışmıştır. Bkz. Doğan Ergun: *Sosyoloji ve Tarih - Sosyolojide Yöntem Sorunu*, İlke yayınları, 3. Baskı, 1995, s. 165-166.

yeni bir kategorileşme sunarken “Toplumsal Bilinç” kavramıyla toplumun bütünleşmesi yönünde sınıf çatışmalarını ortadan kaldıracak bir ahlak ve değer yargısı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Sezer’e göre Durkheim’ın “işbölümü” ve “toplumsal bilinç” kavramlarıyla toplumu izaha yönelmesinin ardında Marx’ın söyleminin temelinde yer alan «Tarih Tezi»ne alternatif bir sosyoloji geliştirme kaygısı vardır. Ona göre, Durkheim bu yaklaşımıyla tarihi gerçekliğin toplumsal olayların kavranmasındaki önemini reddetmektedir. Sezer’e göre Durkheim’ın “işbölümü” ve “toplumsal bilinç” gibi kavramlar çerçevesinde yeni bir sosyolojik metodoloji kurmaya çalışmış olması, sosyoloji biliminin metodolojik arayışlarına katkı sağlaması bakımından, Marx’ın sistematığıne karşı en az onun kadar güçlü yeni bir sistem geliştirmeye çaba gösterdiği için sosyoloji bilimi metodolojisi bakımından önemlidir (Sezer, 1985: 99).

Sezer’in Durkheim’a yönelttiği bir diğer eleştiri onun sosyoloji yaparken bilgi toplama ve sınaama yöntemi olarak deney yönelmiş olmasıdır:

“Durkheim, bir yandan sosyolojinin özgünlüğünü savunurken öte yandan da sosyolojinin konusu olan toplum olaylarının doğa bilimleri örneğinde bir bilimin ele alıp inceleyebileceği olaylar olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Daha önemlisi toplum ve toplum olayları ile ilgili kuralların bulunduğunu ve sosyolojinin kuralları bulmakla yükümlü bir bilim olduğunu savunmaktadır.” (Sezer, 1993: 33).

Sezer, sosyolojinin uygulamalı bir bilim olup olmadığını bu bağlamda tartışmaya açmaktadır. Uygulamalı bilim denildiğinde, işletme matematiğinden ya da işletme mühendisliği gibi bilimlerden bahsedilebileceği görüşündedir. Sezer’e göre, *sosyolojinin kullandığı malzeme deneye elverişli değildir*. Deney için gerekli olan koşulları sosyoloji taşımamaktadır. Bu durumda ilk sorulması gereken soru, sosyolojinin konusunun deney için gerekli koşulları taşıyıp taşımadığı olmalıdır. Ona göre, sosyoloji toplum ve toplum olaylarıyla ilgilenmelidir. Başka deyişle yaşayan varlıklarla ilgilenmelidir. Çünkü, toplumun kendisi de durgun ve ölü bir varlık değil, yaşayan bir gerçektir. Sosyoloji bu açıdan da deneysel ya da uygulamalı bilimlerden farklı bir metodolojiye sahip olmalıdır (Sezer, 1993: 37-38).

Sezer'e göre sosyoloji, piyasa araştırmaları yaparak topluma ürün pazarlamaya çalışan, kamuoyu araştırması yapan ve bu araştırmalara dayalı olarak siyasi ve sosyolojik tahminlerde bulunan bir bilim olmaktan öte, toplumların birbirleriyle olan ilişkilerinde kendilerini tanımlamalarına, anlamlandırmalarına ve konumlandırmalarına katkı sağlayacak bir misyon taşımaktadır. Sezer, sosyolojinin deney yerine, kendisine bilgi kaynağı olarak tarihî gerçekliği alması gerektiğini belirtmektedir (Sezer, 1993: 82). Sezer'in bu değerlendirmeleri onun sosyoloji anlayışının toplum felsefesine yaklaştığı kanısını uyandırmaktadır.

Sezer, Durkheim'in toplumsal olaylar arasında kurduğı neden-sonuç ilişkisinin bazı çelişkiler içerdiğini de düşünmektedir. Bu çelişkilerden birini şöyle izah etmektedir:

“Durkheim'in konuya yaklaşım biçimi doğrudur. Ancak, Durkheim toplum olaylarının en önemli özelliğini unutmuş görünmektedir. Toplum olaylarının en önemli özelliğinin göz ardı edilmiş olması ele aldığımız herhangi bir olay üzerinde ayrı bir araştırma yapmayı gereksiz kılmaktadır. Genelle ilgili bütün yasa ve kurallar bilindiğine göre günümüzde araştırılacak hiçbir konu kalmamaktadır.” (Sezer, 1993: 67)

Sezer'e göre toplum olayları ancak bütün ile olan ilişkilerinde gerçek anlamını bulabilir. Sosyolojinin bu amaç çerçevesinde sistemleşebileceğini düşünmektedir. Toplumsal olayların anlaşılmasında geniş toplum birimleri seçilmelidir. Bu sebeple Sezer olayları Doğu-Batı ilişkileri çerçevesinde geniş bir platforma taşımakta ve aynı olayların, olayın tarafları olan toplumlar için farklı sonuçlar ortaya çıkardığını düşünmektedir. Ona göre, İstanbul'un fethi Türk toplumu için farklı, Batı toplumu için farklı anlamlar ifade etmektedir. Sezer bu yaklaşımıyla sosyolojik değerlendirmelerin toplumların çıkarları bağlamında farklı sonuçlar doğurmasının kaçınılmazlığını vurgulamaktadır (Sezer, 1993: 64).

Sezer bir diğereleştirisinde, Durkheim'in *“Bir toplumsal olgu ancak başka bir toplumsal olguyla açıklanabilir”* (Durkheim, 1994: 208) biçimindeki yaklaşımının doğru olmadığını belirtmekte ve şu izahı yapmaktadır:

“Sosyoloji, tarihin bir eşi olmadığı gibi, yalnızca tarih bilgilerini bize aktarmakla da yetinmemektedir. Günümüz olayları tarihin bir ürünü olması

nedeniyle gerçek anlamını tarihi boyut içinde bulmaktadır. Ancak bu durumda yapılması gereken hiçbir biçimde olayların gerçek anlamlarının ortaya çıkarılması çabası altında bilgi yığına boğmak değildir.” (Sezer, 1993: 83)

Sezer'e göre sosyolojinin tarihten öğrenmek istediği, geçmişte toplumlar arasında hangi ilişkilerin belirleyici olduğu meselesidir. Fakat, Sezer, tarihi belgelerdeki bilgilerin ve değerlendirmelerin objektifliği noktasında bazı kaygılar taşımaktadır:

“Bir başka konu ise bazı toplumları kendi kaynakları dışında komşularının ya da düşmanlarının bırakmış oldukları belgelerin aracılığıyla tanımamızdır. Özellikle göçebe toplumlarla ilgili bilgilerimiz yabancı toplumların bıraktıkları belgelere dayanmaktadır. Göçebe toplumların yaşam biçimleri, günümüze kadar uzanan izler bırakmalarını olanaksız kılmasa bile güçleştirmektedir. Türklerin Orta Asya serüvenleri konusunda da aynı şeyleri söyleyebiliriz. Konu ile ilgili belgeleri önce Çin ya da İran gibi komşu uygarlıklar belgelerinde bulabiliyoruz. Bu bilgilerin ne ölçüde yansız olabilecekleri elbet soru konusudur.” (Sezer, 1993: 88)

Sezer'in bu ifadelerinden Orta Asya göçebe Türk tarihine ait yazılı kaynakların komşuları İran ve Çin menşeli olması nedeniyle tereddütle ele alınması yönünde bir yaklaşıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Onun bu şüpheli yaklaşımına karşın Orta Asya Türk tarihi ile ilgili kaynakların güvenilirliğine ilişkin Wolfram Eberhard (1909-1989), rakip devletlerin düşmanlarını iyi tanımak zorunda oldukları için onlar hakkında mümkün olduğu kadar doğru bilgiye sahip olmak isteyeceklerini belirterek, rakip devletler hakkındaki tarihi kayıtların güvenilirliğine dikkat çekmektedir.³ Belgeye güven sorunu bir yöntem sorunu olup bunu anlamanın bir diğer yolu kaynakların karşılaştırılabilir olarak değerlendirilmesidir.

Sonuç

Sezer'in metinlerinden Durkheim'e yönelttiği eleştiriler dikkate alındığında, Sezer'in, 19. ve 20. yüzyılda egemen olan tabiat bilimlerinin

³ Eberhard, özellikle Çin kaynaklarının güvenilirliğine dikkat çekerek Türklerle ilgili doğru bilgilere ulaşılabileceğini düşünmektedir. Bkz. Dr. W. Eberhard, “Çin: Sinolojiye Giriş”, DTCF Yayınları, Ankara, 1946, s. 9-10.

metodolojik üstünlüğünün sosyal bilimlerdeki tesirinden uzak, özellikle tarih görüşü ve kısmen de tarih felsefesi bağlamında sosyolojik bir anlayışa yöneldiği görülecektir. Durkheim ise çağının kaygılarına uygun olarak metodolojisini izah ederken mutlak bilimsellik anlayışı etkisinde bir yaklaşımla sosyolojiyi pozitivist bir anlayış ve nedensellik ilkesi çerçevesinde sistemleştirmeye çalışmaktadır. Durkheim'in bu çabası, sosyolojisinin felsefeden tamamen kopmasına ve tarihi gerçekliği de kesitlerden ibaret olarak sosyolojik yaklaşımında kullanmasına neden olmuştur. Sezer'in Durkheim eleştirilerinde yoğunlaştığı temel noktalar; tarihten kopuk bir sosyoloji anlayışına sahip olması, dinin menşeyini antropolojik bir yaklaşımla izahı ediyor olması ve sosyolojik metodunda deneyi kabullenmiş olması ağırlık kazanmıştır. Sezer'in, Marx'ın "Tarih Tezi"ne sosyolojisinde yer vermekle birlikte onun Batı çıkarlarını önceleyen yaklaşımını eleştirdiği dikkate alındığında, Durkheim'in sosyolojiyi Batı çıkarlarının korunması için bir araç olarak kullandığını da düşünmesi nedeniyle, Durkheim sosyolojisiyle bağdaşma imkânı bulunmadığı açıktır.

Baykan Sezer, Türk sosyoloji geleneğine uygun, Türk toplumunun sorunlarına çözüm olacak bağımsız bir "Türk sosyolojisi" oluşturmayı kendisine amaç edinmiştir. Genelde Batı sosyolojisine, özelde ise Durkheim sosyolojisine özgün eleştiriler getirmiştir. Sezer, sosyolojiyi bir dünya görüşü, ulusal ve uluslararası toplumsal olaylara açıklama getirebilmek için bir araç olarak görmektedir. Onun bu bakışı açısı kimi zaman spekülatif kabul edilmişse de özgün görüş ve değerlendirmeleriyle Türk sosyologlarına, tarihçilerine, siyasetçilerine, siyaset bilimciler, ve aydınlarına toplumsal olaylara ve uluslararası sorunlara başka açılardan da bakılabileceğini göstermiş olması bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

Baykan Sezer'e Armağan, Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi (2004), Sosyoloji Yıllığı - Kitap 11, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Araştırmaları Merkezi-Kemal Tahir Vakfı Çalışması, (Yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan), İstanbul, Kızılelma Yayınları.

"Baykan Sezer'in Biyografisiyle İlgili Sorulara Verdiği Cevaplar", **Baykan Sezer'e Armağan, Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi**, (2004); Sosyoloji Yıllığı - Kitap 11, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Araştırmaları Merkezi-Kemal Tahir Vakfı Çalışması, (Yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan), Kızılelma Yayınları, İstanbul, s. 23-30.

Berküren T. - Kazancıgil, A. (1997), **Galatasaray Lisesi Mezunları 1871-1996**, İstanbul.

Coşkun, İsmail (1991), "Sosyoloji Bölümü'nün Tarihine Dair", **75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, s. 21-22.

Durkheim, Émile (2009), **Dini Hayatın İlk Şekilleri - Avustralya Totem Sisteminde**, (Çev. İzzet Er), Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Durkheim, Émile (1994), **Sosyolojik Metodun Kuralları**, 2. Baskı, (Çev. Enver Aytekin), İstanbul, Sosyal Yayınları.

Eberhard, Wolfram (1946), Çin: **Sinolojiye Giriş**, Ankara, DTCF Yayınları, 1946.

Eğribel, Ertan - Özcan, Ufuk (2008), "Baykan Sezer Kaynakçası", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, s. 611-632.

Eğribel, Ertan - Özcan, Ufuk (2004), "Kronolojik Baykan Sezer Bibliyografyası", **Baykan Sezer'e Armağan, Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi**, Sosyoloji Yıllığı - Kitap 11, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Araştırmaları Merkezi-Kemal Tahir Vakfı Çalışması, (Yay. haz. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan), İstanbul, Kızılelma Yayınları, s. 87-103.

Ergun, Doğan (1995), **Sosyoloji ve Tarih - Sosyolojide Yöntem Sorunu**, İlke yayınları, 3. Baskı.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (1934), "Şark Bilginlerine Göre Ziya Gökalp", **İş ve Düşünce Mecmuası**, Yıl: 1, Sayı: 3-4, İstanbul, s. 195-197.

Kazancıgil, Aykut - Vergili, Ayhan (2011), "Emile Durkheim'in Türkçe'ye Çevirileri ve Hakkındaki Türkçe Yayınlar", **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, 21. Sayı 2010/2, Emile Durkheim Özel Sayısı, İ.Ü.E.F., İstanbul, s. 115-137.

Safa, Peyami (1942), "18. Ölüm Yıldönümü Vesilesiyle: Ziya Gökalp ve Durkheim", **Çınaraltı**, Cilt: 3, Sayı: 58, İstanbul, 31 Birinci teşrin, s. 4.

Sezer, Baykan (1979), **Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2570.

Sezer, Baykan (1981), **Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2797.

Sezer, Baykan (1985), **Sosyolojinin Ana Başlıkları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 3323, Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3217.

Sezer, Baykan (1986) "Ziya Gökalp ve Durkheim", **60. Ölüm Yıldönümünde Ziya Gökalp**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, s. 19-26.

Sezer, Baykan (1988a), **Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları**, İstanbul, Sümer Kitabevi Yayınları.

Sezer, Baykan (1988b), “Ziya Gökalp Üzerine İki Değerlendirme”, **BYYO Yıllığı**, İstanbul, s. 226-240.

Sezer, Baykan (1989), “Türk Sosyologları ve Eserleri I”, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi-1. Sayı, 1988-1989, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 1-96.

Sezer, Baykan (1990), **Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tarımı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3580.

Sezer, Baykan (1992a), “Çağdaşlaşma ve Batı Egemenliği”, **Yeni Toplum Dergisi**, Sayı: 1, Mayıs-Haziran, İstanbul, s. 5-9.

Sezer, Baykan (1992b), “Kemal Tahir, Türk Sosyolojisi ve Doğu-Batı Çatışması”, Röportaj, **Dergah Dergisi**, C. II, Sayı. 25, s. 12-14, 20.

Sezer, Baykan (1993), **Sosyolojide Yöntem Tartışmaları**, Sümer Kitapevi Yayınları, İstanbul.

Sezer, Baykan (1997a), **Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3407, Ankara.

Sezer, Baykan (1997b), “Hilmi Ziya Ülken ve Övgü”, Önsöz, **Sosyoloji Yıllığı 1**, Sosyoloji Araştırma Merkezi ve Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, s. 7-9.

Sezer, Baykan (1998a), “Batı Yayılmacılığı”, Seminerinin Yönetimi, **Sosyoloji Yıllığı 3**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırma Merkezi ve Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fakültesi Basımevi, Erzurum, s. 16-59.

Sezer, Baykan (1998b), “Kıbrıs Üzerine”, Seminerinin Yönetimi, **Sosyoloji Yıllığı 2**, Sosyoloji Araştırma Merkezi ve Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 21-49.

Sezer, Baykan (2000), “Doğu Anadolu...”, **Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu’na Armağan**, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sivas, s. 3-7.

Vergili, Ayhan (2000), “Baykan Sezer’in Sosyolojisi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı Sosyal Değişme ABD, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi.

Yavuz, Hilmi (1997), “Kemal Tahir ve Marxizm”, **Toplum ve Bilim**, Cilt 2, Yaz, s. 67.

Yazoğlu, Cengiz - Sezer, Baykan (1989-1993), “Kemal Tahir Hakkında İncelemeler”, **Kemal Tahir Notlar**, Haz. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul.